

NETWERK ALS TOEGANG TOT DE SAMENLEVING

Dat mensen contacten onderhouden buiten hun directe familiekring is vanzelfsprekend. Er zijn allerlei sociale verbanden: school, werk, vrienden, de buurt, verenigingen. Voor veel mensen die ondersteuning nodig hebben is het echter niet zo vanzelfsprekend dat zij over een eigen sociaal netwerk beschikken. Zeker niet voor mensen die zijn toegewezen op speciale woon- of werk voorzieningen. Want hoe kom je aan contacten wanneer je niet of nauwelijks deel uitmaakt van sociale verbanden?

Het belang van netwerken

Hoewel er de laatste jaren veel veranderd is in zorg- en dienstverlening, zijn er nog steeds mensen die nauwelijks (of soms helemaal geen) familiecontacten of vriendschappelijke relaties hebben en die alleen met mensen omgaan die er voor betaald worden om hen te ondersteunen. Hoe goed die mensen hun werk ook doen, ze blijven passanten. Zodra de beroepsmatige relatie eindigt, houden vrijwel altijd ook de contacten op met de personen aan wie ondersteuning is geboden. Niets ten nadele van die ondersteuners, want voor hen is het nu eenmaal onmogelijk om met iedereen waar zij beroepsmatig ooit mee te maken hebben gehad, contact te blijven houden. Ondersteuners kunnen echter wel een actieve rol spelen bij het opbouwen en onderhouden van sociale contacten. Het hebben van een sociaal netwerk speelt tenslotte een grote rol als het om kwaliteit van bestaan gaat.

Deelname aan de samenleving, een belangrijk kenmerk van een volwaardig bestaan, hangt sterk samen met het hebben van dat sociale netwerk. Een dubbele samenhang, want door deel te nemen aan de samenleving is er ook de kans actief te werken aan het opbouwen van een sociaal netwerk. Omgekeerd stelt het hebben van een sociaal netwerk mensen in staat om actief deel te nemen aan de samenleving. En dat laatste geldt vooral voor mensen die afhankelijk zijn van de ondersteuning van anderen. Zeker wanneer zij wonen en werken in een intramurale voorziening verloopt het contact met de samenleving vrijwel altijd via familie en ondersteuners. Die positie onderstreept het belang van ondersteuning bij het bevorderen van sociale netwerken en deelname aan de samenleving.

De rol van het systeem

De wijze waarop veel zorgorganisaties hun rol ten opzichte van cliënten vorm en inhoud geven, maakt dat zij ongewild een belemmering zijn voor maatschappelijke participatie. Zij staan als het ware tussen de cliënt en de samenleving in en hebben de rol van een sociaal netwerk overgenomen. Zij geven geen prioriteit aan het opbouwen van een netwerk buiten de directe familiekring en het professionele systeem. Het behoort niet tot de kernactiviteiten van ondersteuners en maakt niet of nauwelijks onderdeel uit van het ondersteuningsplan. De oorspronkelijke neiging tot 'zorgen voor' in plaats van 'ondersteunen bij' van zorgorganisaties in het algemeen en de directe ondersteuners in het bijzonder, de traditioneel passieve rol van verwanten (in die positie geplaatst door de zorgsector) en het onvermogen van veel cliënten hierbij zelf een actieve rol te vervullen, maakt dat de wereld van veel mensen die ondersteuning behoeven onnodig verkleind wordt. Daarmee ontstaat een grote afstand tot de samenleving en een belemmering tot maatschappelijke participatie.

Herbezinning

Deze constatering is strijdig met de uitgangspunten van zorgorganisaties, die immers het welzijn van hun cliënten in missie en visie als kern van hun activiteiten benoemen. Dat noopt tot herbezinning, op alle niveaus: micro (*hoe en wat ondersteunen we?*), meso (*hoe stimuleren en faciliteren we?*) en macro (*waar zijn we met name op gericht en hoe definiëren wij onze positie t.o.v. cliënt en samenleving?*). Met andere woorden: zijn al onze activiteiten werkelijk gericht op het bevorderen van de kwaliteit van bestaan in het algemeen en de positie in de samenleving van de mensen die wij ondersteunen in het bijzonder?

Herdefiniëring van de primaire betekenis van dienstverlening komt hieruit voort. Een herdefiniëring die ook past bij het streven van de overheid om tot klantvolgende dienstverlening te komen. Daarin is immers sprake van versterking van de positie van de klant en het nadrukkelijker doen van een beroep op de mantelzorg. Zorgzwaartepakketten zijn aan die zienswijze gekoppeld en leggen het primaat voor ondersteuning niet meer uitsluitend bij het professionele circuit. Familie en verwanten komen nadrukkelijker in beeld en worden daarmee – naast de cliënt zelf – weer de meest primaire samenwerkingspartner van zorgorganisaties. De positie van de cliënt zelf wordt versterkt (empowerment) als hij naast zijn natuurlijke netwerk ook in de gelegenheid is een eigen netwerk op te bouwen dat hem kan ondersteunen bij het innemen van zijn plek in de samenleving. Zo bezien is de cliënt gebaat bij een *faciliterende netwerkorganisatie*, een organisatie die niet alle vragen zelf beantwoordt maar er voor zorgt dat zich anderen in het netwerk van de cliënt bevinden die (een deel van) de vragen kunnen beantwoorden. En dan gaat het hierbij uiteraard niet om de traditionele vrijwilliger die af en toe iets extra's doet. Het hier bedoelde netwerk wordt, net als het natuurlijk netwerk, een samenwerkingspartner die met name op het vlak van maatschappelijke participatie, de rol van de zorgorganisatie overneemt. Maar ook een actieve rol speelt bij andere aspecten van kwaliteit van bestaan (regie, kiezen, respect, veiligheid, ontwikkelen).

Competenties van directe ondersteuners komen hiermee in een heel ander licht te staan. Er wordt een beduidend ander beroep gedaan op directe ondersteuners, wezenlijk anders dan bij traditionele zorgverlening. Wanneer een zorgorganisatie zichzelf conform het voorgaande herdefinieert geeft dat nieuwe, niet vrijblijvende kaders die ook uitvoerende medewerkers dwingt tot herbezinning: is dit het soort ondersteuning die ik wil/kan geven? Hieraan zijn principiële keuzes verbonden, zowel op organisatieniveau als op het niveau van de individuele medewerker. En ook cliënten en hun omgeving zullen zich op de eigen rol moeten herbezinnen, want die wordt beduidend anders dan binnen de traditionele zorg. Het netwerk van de organisatie zelf vraagt eveneens om aandacht. Contacten met gemeenten en provincies worden, in het kader van de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning), vanzelfsprekender en noodzakelijker. Evenals contacten met organisaties die een rol kunnen vervullen bij het opbouwen van netwerken van cliënten.

Leren over netwerken

Stichting **SPOT** adviseert organisaties bij het geven van een nadrukkelijker positie aan het netwerk van cliënten maar helpt u desgewenst ook bij het maken van de omslag naar een faciliterende netwerkorganisatie. Een ingrijpend veranderingsproces dat veel van u en uw medewerkers vraagt en waarmee u uitdrukking geeft aan de veelgehoorde uitspraak dat mensen met een beperking veel meer dan nu het geval is actief lid van de samenleving zouden moeten zijn.

Stichting **SPOT** biedt naast advies ook trainingsmodulen, variërend van een compacte praktijkgerichte training tot een uitgebreidere leergang ter ondersteuning van het veranderingsproces naar een faciliterende netwerkorganisatie.

De volgende thema's kunnen deel uitmaken van een maatwerktraject:

- **Visie** (sociaal netwerk, mantelzorg, kwaliteit van bestaan, regie over eigen leven, maatschappelijke participatie)
- **Herbezinning op rol en positie** (belemmeringen in professionele houding, loslaten van verantwoordelijkheden, heroriëntatie op het zorgsysteem)
- **Communicatie** (cliënten, netwerk, medewerkers)
- **Verkenning** (in kaart brengen van sociale netwerk en deelnetwerken, onderzoeken vitaliteit en lacunes in het netwerk)
- **Activering Network** (randvoorwaarden, actieplan voor opbouw en onderhoud)
- **Samenwerkingspartners** (additionele financiering: provincies & gemeenten, opbouwen samenwerkingsnetwerk)

- **Reflectie** (de eigen rol in - de ondersteuning van - het netwerk, veranderende rol, zicht op eigen ambities en aantrekkelijk houden van professionele rol).

Afhankelijk van uw vraag stellen wij in overleg met u het meest passende maatwerkpakket samen. Neem daarvoor contact op met een van onze adviseurs. Hun gegevens vindt u op www.spottraining.nl.

Gepubliceerd in SPOTlight, najaar 2010.